

Билевич Н.В.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

ЯЗЫКОВОЕ ПРОЯВЛЕНИЕ НЕВЕРБАЛЬНОГО ЭЛЕМЕНТА «СЛЁЗЫ» В ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ ЛЕСИ УКРАИНКИ

Аннотация

В статье раскрыты особенности функционирования невербального элемента слёзы в поэтических текстах Леси Украинки. Приведены контексты употребления этого невербального компонента в нетипичных для непосредственного вещания ситуациях. В исследовании приводим примеры типичной и индивидуально-авторской трактовки этого невербального элемента в создании образов.

Ключевые слова: невербальная коммуникация, элемент невербального общения, вербализация, кинесика, опорная лексема.

Bilevych N.V.

Lesia Ukrainka East-European National University

LANGUAGE OCCURRENCES OF A NONVERBAL ELEMENT AN «EYE-DROP» IN LESIA UKRAINKA'S POETIC TEXTS

Summary

This paper presents performance features of a nonverbal element of an «eye-drop» in Lesia Ukrainka's poetic texts. The study introduces contexts of utterance of this nonverbal component in situations atypical for real-life communication. A kinesic element of an «eye-drop» in Lesia Ukrainka's poetic texts is an essential mean of an image creation. This element is expressed through the use of head and constituent lexemes. The most common is a collocation of the head lexeme with adjectives and verbs, whereas pronouns and adverbs are on the fringes. This study provides examples of usual and individually-authorial representations of this non-verbal element, and defines the specificity of an image creation.

Keywords: non-verbal communication, element of non-verbal communication, verbalization, kinesics, head lexeme.

УДК 821.161.2-3.09(477)

НАРИСИ ДО НАУКОВОЇ БІОГРАФІЇ ОЛЕКСІЯ КУНДЗІЧА. ВОЄННИЙ ПЕРІОД.

Дмитрук Л.І.

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова

У статті йдеться про воєнний період творчості українського письменника Олексія Кундзіча. Уточнено окремі моменти його творчої біографії. Прокоментовано деякі позиції її різночитань стосовно воєнного періоду життя письменника. Подано перспективи щодо подальших досліджень теми.

Ключові слова: наукова біографія, новела, нарис, оповідання, роман.

Постановка проблеми. Сучасний науково-дослідницький дискурс вирізняється ґрунтовним осмисленням літературного ренесансу двадцятих років ХХ століття. З'явилося чимало літературознавчих праць, які активно заповнюють інформаційні лакуни щодо художньої практики репресованих письменників, необхідні для уможливлення наступних аналітичних студій. Помітно активізувалося українське літературознавство у вивченні складної й суперечливої літератури в системі «естетики тоталітаризму». Більше того, останнє десятиліття характеризуються виразною зміною вектора досліджень: про соцреалістичний еквівалент української літератури пишуть значно більше, хоча вже традиційно превалює нігілістично-деструктивний підхід із його вже виробленою манерою критичного заперечення будь-якого культурного значення творів, надто популярних у попередні роки, які входили до культурно-мистецького обігу нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Справжнє вивчення творчої спадщини О.Л. Кундзіча, як і уточнення багатьох позицій його біографії, розпо-

чалось вже після його смерті. Публікації М. Гнатюка, В. Лапія, І. Савенко, К. Рибалко, А. Горішнього, М. Дятленка, Ю. Мартича, М. Шумила, А. Бортняка, П. Усенка, Л. Первомайського, З. Біленка, М. Ушакова, Г. Костюка, І. Болюбаша, Д. Косарика, М. Острика, книга Б. Корсунської дали змогу заповнити окремі прогалини у науковій біографії письменника та засвідчили динаміку рецепції його творчості впродовж ХХ століття, яка, попри тривалу історію, досі постає дискретною, різноспрямованою, нерідко політично забарвленою, віддаленою від об'єктивного аналізу літературного контексту складної доби 1920-1950-х років та кваліфікованої, неупередженої розмови про художній доробок О. Кундзіча як певну естетичну цілісність, місце якої в українській літературі зазначеної доби нарешті необхідно належним чином кваліфікувати, усунувши суто ідеологічний присмак оцінок і коментарів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Постать і творчість О.Л. Кундзіча – помітне явище в українському літературному процесі 1920-1950-х років і потребує подальших до-

сліджень стосовно прояснення окремих етапів життєвого і творчого шляху митця.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є опрацювання архівних та маловідомих матеріалів, пов'язаних з життєвим і творчим шляхом письменника, прояснення «білих плям» та дискусійних моментів його наукової біографії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 1941 році О. Кундзич написав оповідання «Почуття висоти», в якому, як наголошував М. Шумило, розповів зворушливу історію про льотчика, закінчивши її стислим резюме – своєрідною кодою: «А він був, – вище нема куди підніматись». Це оповідання про почуття найвищої людської гідності, про відчуття нечуваної моральної висоти увійшло до збірки «Кола йде до Коломиї», виданої в 1941 році. Крім оповідання «Почуття висоти» збірка містила «ідеологічно витримані» твори – «Портрет Марини», «Потвора», «Творчість», «Фатум», «Ясні ночі», «Лист», «Тоня з механічного», «Гість», «Професор», «Пісня».

Наприкінці травня 1941 року син письменника Гелій Кундзич з бабусею Одаркою поїхали до родичів у село Вербоваць на Тернопільщині: бабуся хотіла побачитися зі своєю старшою донькою. Невдовзі там мала зібратися вся родина Кундзичів. Але почалась війна. Так єдиний син Кундзича опинився на окупованій території Західної України. Жодних звісток про нього не було впродовж 33 місяців, і Б. Корсунська згадувала, як з Кундзичем про долю сина й матері боялися говорити його друзі – «Тільки холодуло серце. Тільки чекали» [4, с. 242].

23 червня 1941 року київські письменники зібралися на мітинг у Спілці письменників. Виступали А. Головка, П. Тичина. Читали свої вірші Л. Первомайський, Л. Рєзнік, М. Гарцман, М. Терещенко, Л. Вишеславський. Промови виголосили Д. Косарик, Ю. Мартич, Л. Лівшиць, А. Шиян, Р. Балясна, С. Левітіна. Було вирішено писати короткі бойові агітаційні вірші, пісні, тексти для плакатів, мобілізуючи весь арсенал поетичних засобів для боротьби з фашизмом. 25 червня 1941 року О. Кундзич заявив про своє бажання йти в армію та воювати на фронті. Великий гурт письменників було відраджено військовими кореспондентами до західних областей України. «Вони сіли на вантажівку, – згадує Кіра Городецька, – і вирушили в путь. По дорозі зупинилися біля Роліту, забігли до дружин і повідомили, що йдуть за розпорядженням ЦК до Тернополя». 28 червня мобілізовані ролітівці надіслали з Тернополя своїм дружинам колективного листа: «Дорогі і любі наші дружини! Сповіщаємо вас, що ми здорові і бадьорі. Зараз знаходимося на привалі, недалеко від місця призначення: умиваємось, голимося, жартуємо. При першій можливості напишемо Вам, кожній персонально...» [9, с. 7]. Далі стояли підписи: Я. Качура, П. Усенко, Л. Первомайський, С. Скляренко, С. Воскресенко, Л. Смілянський, М. Шпак, А. Головка, О. Кундзич, А. Шиян, М. Шермет, М. Талалаєвський та інші. Кіра Городецька-Кундзич у ненадрукованому мемуарному нарисі згадує: «Мій чоловік Олексій Леонардович Кундзич з великою групою письменників за відрадженням ЦК КП (б)У виїхав у Тернопіль військовим кореспондентом у розпорядження Військового командування. Це недалеко від села Вербоваць, куди хотів заскочити батько за сином і матір'ю. Але начальство порадило залишити їх краще в селі, бо ворог бомбить не села, а міста» [10, с. 7].

¹ Перед цим записом у публікації в збірці «Живий Олексій Кундзич» поставлено примітку, зроблену письменником 22.VI.1956 р.: «Багато разів у житті я брався за щоденник і ніколи не писав систематично» [6, с. 83].

Невдовзі почалася евакуація Роліту. Проте Кіра залишається в Києві, чекаючи на повернення сина. Наприкінці липня, коли перебування у столиці стало зовсім небезпечним, їде до Харкова. «Коли ворог наближався до Харкова, разом з харківськими письменниками евакуювалась в Саратовську область, і врешті опинилась в Уфі, де вже оселились Спілка письменників України й Академія наук України» [10, с. 7]. Наприкінці липня О. Кундзича було викликано телеграмою з ЦК партії до Києва в газету «Советская Украина», а в середині серпня редакція відрадила його до Харківського корпункту.

З початком війни О. Кундзич досить швидко написав патріотичні оповідання «В полете», «Фотограф», «Орел и его орлята», які було включено до збірки оповідань російською мовою «В полете (Боевые эпизоды)», виданої в Харкові 1941 року.

На початку вересня разом з Теренем Масенком, Ярославом Галаном, Петром Козланюком, Олексією Новицьким копали рови під Харковом, стежили за ворожими літаками. «Ми жартували, що їм випала робота на окопах найлегша – стеження за ворожими літаками. Обидва Олексі од світання до темноти лежали на височенній скирті сіна, дивилися в лагідне небо осені. Воно вже було не зовсім лагідне. Аж сюди долітали гітлерівські розбійники, часом кидали на тих, що копали рови, невеликі бомби, щоб внести переляк і замішання. Кундзич і Новицький, коли помічали наближення літаків, починали бити у якісь рейки, залізні бляхи...» [7, с. 185]. У другій половині вересня 1941 року Кундзич з усіма харківськими письменниками їде до Уфи, працює у редакції газет «Література і мистецтво», «Літературна газета» (у цій редакції працював з середини листопада 1941 року до весни 1945 року).

Саме в Уфі зосереджувалось тодішнє літературне життя. Тут у 1942 р. О. Кундзич познайомився з «казковою царівною» Лідією Папарук – дружиною П. Тичини, якій було присвячено «Сонячні кларнети» («бо ж тільки казковій царівні поет міг дати місце в тому світі»). Саме в Уфі 1942 р. буде зроблено щоденниковий запис¹: «А тепер, в Уфі, я й познайомився з нею – а вона зовсім не царівна, а просто дуже хороша наша Лідія Петрівна, ходить з кошиком, завжди усміхається привітно, буває в нашій редакції і ділить з нами тугу за Україною і радість хороших новин, хай іноді і вимріяних» [6, с. 83–84].

Друга світова війна дала змогу піднести національну свідомість у творах українських радянських письменників. Виходила газета «За Радянську Україну», працювала українська радіостанція в Уфі та Саратові. Все життя тоді концентрувалось на зведеннях з фронту. На сторінках газети публікувалися і листи з фронту, виступи письменників, їхні вірші, новели. Весь художній та літературно-критичний матеріал проходив через руки О. Кундзича.

Його редагування було «школою високої інтелектуальної культури» [4, с. 241] і бездоганного літературного смаку. З суворою вимогливістю критик поєднував повагу до авторів, до індивідуальних особливостей їхнього письма.

У 1942 році виходить окремим виданням твір «Сила гніву» – своєрідний цикл-триптих («Кривда» (літо) – «Гнів» (осінь) – «Ас» (зима)), присвячений подіям війни, в якому описуються подвиги простих людей: льотчик, поранений ще до польоту, не відчувачи травми через «силу гніву», летить у бій і повертається переможцем. Оповідання просякнуте повагою до людей і захопленням їхньою надзвичайною внутрішньою силою, здатністю творити історію в ім'я справедливості. Під час війни О. Кундзич писав повість «Червінковий літопис», уривок з якої «Зем-

ля беззаконна» надрукований у «Літературі і мистецтві» за 1942 рік (30 червня). А. Горішній справедливо вважає, що теми війни на певний час повернули О. Кундзіча до оригінальної творчості, проте «не відновили його художньої неповторності» [1, с. 6].

З листа О. Кундзіча до М. П. Бажана, датованого 17 жовтня 1943 року, дізнаємося про те, як письменник несподівано опинився сам на сам з газетою «Література і мистецтво», ставши і її редактором, і коректором, і організатором матеріалів, і перекладачем, оскільки чимало статей передруковувалось з російських фронтових газет, і випусковим – ночами чергував у друкарні, коли версталася газета. «...Цілком оригінальне, щоб не сказати анекдотичне, моє становище, точніше, становище нашої газети, змушує мене звернутись до Вас. Справді, єдиний український письменник видає українську газету в башкирській столиці – при наявності великої звільненої України... Коли зважити на той факт, що вся майже автура (письменники й гуманітарні інститути Академії) виїхала з Уфи з першим ешелоном і що редакція, власне, складається з мене одного (тов. Тростянецький веде справу самого друкування газети, причому вчитування шпальт і перших примірників з-під машини в друкарні лежить теж на мені), – то стане ясно, що становище цілком ненормальне» [5, с. 110]. А сталося так тому, що редакція, залишаючи Уфу, тимчасово призначила О. Кундзіча редактором газети, а обов'язки секретаря поклала на А. Тростянецького.

Це мало бути тимчасово, оскільки сподівались, що за тиждень-два газета переїде до Москви. Проте Кундзіч випустив 14-й, 15-й номери, чекаючи рішення про припинення роботи газети, але його не було, потім 16-й, 17-й, 18-й номери, почав готувати 19-й. «Так ось газета й виходить досі, а становище, сформульоване на початку цього листа, не змінюється. Од редактора жодної звістки не було – ні од попереднього, ні од новопризначеного. Чекали, що харківський ешелон привезе якісь дані про наш перейзд – ешелон прибув і не привіз нам нічого... Мені здається, що газету треба переводити на Україну негайно» [5, с. 110]. Втім, ніхто так і не потурбувався про переведення газети. Це лягло на плечі письменника. «Самотужки Олексій Кундзіч, – згадувала його дружина, – у грудні 1943 року з Уфи привіз газету в Харків» [10, с. 7]. Тепер у ній редактором був Л. Новиченко, секретарем – Л. Смілянський, О. Кундзіч завідував відділом літератури, Т. Масенко – відділом мистецтва. Знову Кундзіч з Масенком чергують у друкарні. Жити було важко. Як згадує Терень Масенко, О. Кундзіч знову працьовитий, «ретельний і точний, як у писанні, і всюди». Ніколи не робить абияк, «схожий на вченого-дослідника. І вченого-новатора... умів усяку справу продовжити, поглибити, знайти у ній щось не всім і не цілком відоме, – знайти своє» [7, с. 188]. О. Кундзіч розповідав Ірині Савенко, що коли він повертався з Уфи додому, тоді «багато гірко побачив, узявся писати нариси й оповідання про життя України у воєнні

роки», і що новонаписані твори мали увійти до збірки оповідань «Українська хата» [8, с. 7].

У березні 1944 року «Література і мистецтво» переїжджає до Києва, а через деякий час у рідному місті опиняється і О. Кундзіч.

28 березня 1944 року О. Кундзіч нарешті їде за сином. «Почався квітень 1944 року, – згадував через багато років Гелій. – Пройшов через село фронт. Якось побачив я у вікні, що хтось йде, начебто не сільський, у шинелі. Придивляюся і раптом: – Альоша! Альоша он іде! – Кинувся на подвір'я. Бабуня, звичайно, теж впізнала батька, і зразу з очей її полилися сльози. Розповісти про наші почуття, коли ми відчинили двері і батько зайшов, важко, але це і так усім зрозуміло [10, с. 7]. Вранці тато з сином вирушили додому. Йшли пішки, їхали поїздом, кілька разів ховалися в ярах від німецьких літаків, які бомбардували залізницю. 14 квітня 1944 року нарешті ступили на поріг своєї київської квартири, де на них із великим хвилюванням чекала Кіра. Враження від цієї поїздки лягли в основу твору «Дорога на Крем'янець». Оповідання вийшло інтонаційно невимушеним, насиченим драматичними подробицями побаченого і почутого. У розмові фронтовика-оповідача з дитями в щойно визволеному селі розкривається така сила духу, воля до життя, що сповнені клопотами про шматок хліба будні сприймаються як свідчення справжнього героїзму. Автор проникливо передав дитячу психологію, своєрідність світосприймання, почуттів, мову маленьких «робінзонів у центрі Європи».

У червні 1944 в Києві разом з О. Кундзічем у редакції «Літературної газети» працює і Берта Корсунська, яка згадує, що її друг у цей час як прозаїк переживає творче піднесення, пише «багато, глибоко, гарно» [4, с. 243]. Письменник повертається до практики «поїздок за враженнями». Так, будучи у визволеному Чернігові, він пише синові у листі: «...є багато людей, з якими треба поговорити про партизанську боротьбу (самі вони – були партизанами), і все той часу не має, той поїхав, той ще що-небудь... Матеріали і люди тут дуже цікаві, весь Чернігів повний недавніх партизанів, вони в кожній установі, в кожному районі, області. Але не все сприяє писанню історії» [23, с. 229]. Щоправда, нові поїздки вже переносяться досить важко – О. Кундзіч скаржиться на здоров'я, на брак сил, внутрішнє пригнічення.

За плідну літературну та видавничу діяльність О. Кундзіча нагородили медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.».

Висновки з даного дослідження і перспективи. Як бачимо, уточнення наукової біографії Олексія Кундзіча є актуальним питанням, адже свідчення його друзів містять чимало цікавих даних, що дають можливість заповнити проблемні зони і дискусійні моменти його наукової біографії. Дані дослідження знайдуть своє застосування в науково-педагогічній практиці та стимулюватимуть подальшу роботу дослідників щодо вивчення української літератури у тоталітарній проекції культури ХХ століття.

Список літератури:

1. Горішній А. Згадаймо про Олексія Кундзіча / А. Горішній // Вінниц. газ. – 1998. – 19 берез. – С. 6.
2. Городецька-Кундзіч К. Людина вмирає до схід сонця... / К. Городецька-Кундзіч // Живий Олексій Кундзіч: записи в щоденнику, листи, спогади про письменника / упоряд. К. А. Городецька-Кундзіч, Б. Л. Корсунська. – К.: Рад. письм., 1977. – С. 225–234.
3. Корсунська Б. Л. Олексій Кундзіч: літ.-критич. нарис / Б. Л. Корсунська. – К.: Рад. письм., 1971. – 208 с.
4. Корсунська Б. Чесно й строго / Б. Корсунська // Живий Олексій Кундзіч: записи в щоденнику, листи, спогади про письменника / упоряд. К. А. Городецька-Кундзіч, Б. Л. Корсунська. – К., 1977. – С. 238–244.
5. Кундзіч О. З листів / О. Кундзіч // Живий Олексій Кундзіч: записи в щоденнику, листи, спогади про письменника / упоряд. К. А. Городецька-Кундзіч, Б. Л. Корсунська. – К., 1977. – С. 104–142.

6. Кундзіч О. З нещоденних нотаток / О. Кундзіч // Живий Олексій Кундзіч: записи в щоденнику, листи, спогади про письменника / упоряд. К. А. Городецька-Кундзіч, Б. Л. Корсунська. – К., 1977. – С. 83–84.
7. Масенко Т. Олексина юність / Т. Масенко // Живий Олексій Кундзіч: записи в щоденнику, листи, спогади про письменника / упоряд. К. А. Городецька-Кундзіч, Б. Л. Корсунська. – К., 1977. – С. 171–189.
8. Савенко І. «...мене не вистачило, щоб реалізувати себе у творчості»: зі спогадів про Олексю Кундзіча / І. Савенко // Літ. Україна. – 1997. – 20 лист. – С. 7.
9. Цалик С. «Коли у червні почалась війна...» / С. Цалик, П. Селігей // Літ. Україна. – 2003. – 19 черв. – С. 7.
10. Цалик С. «Кундзіча можна знищити безперешкодно...» / С. Цалик, П. Селігей // Літ. Україна. – 2004. – 29 квіт. – С. 7.

Дмитрук Л.І.

Винницький національний медичинський університет імені Н.І. Пирогова

ОЧЕРКИ К НАУЧНОЙ БИОГРАФИИ АЛЕКСЕЯ КУНДЗИЧА. ВОЕННЫЙ ПЕРИОД

Аннотация

Статья посвящена раскрытию темы жизни и творчества украинского писателя Алексея Кундзича в годы II Мировой войны. Автор, ссылаясь на документы, по-новому освещает и аргументировано комментирует отдельные моменты жизни Алексея Кундзича. Дано перспективы относительно дальнейших исследований темы.

Ключевые слова: научная биография, новелла, очерк, повествование, роман.

Dmitruk L.I.

Vinnitsa National Medical University named after N.I. Pirogov

SKETCHES ON SCIENTIFIC BIOGRAPHY OF OLEXIY KUNDZICH. WAR PERIOD

Summary

The article dwells upon the biography's war period of Ukrainian writer Olexiy Kundzich. Definite events in his creative activity are scrutinized. Various reading of these events are determined and commented.

Keywords: scientific biography, short story, narration, sketch, novel.

УДК 811.111'373.46

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЬОВОЇ ТАКСОНОМІЇ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕКСТУ

Івацішин О.М.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Статтю присвячено дослідженню термінологічних одиниць та стилю науково-технічного тексту. Визначено специфіку функціонального стилю науково-технічного тексту з проблем техногенного впливу на довкілля. Здійснено класифікацію його стильових рис. Запропоновано механізм проведення стильової таксономії. Проаналізовано такі компоненти стильової таксономії науково-технічного тексту, як стислість, економія мовних засобів, номінативність, інформаційна насиченість.

Ключові слова: термінологічна одиниця, науково-технічний текст, функціональний стиль, таксономія, номінативність.

Постановка проблеми. Науково-технічний текст – це цілісна чітко організована комунікативна одиниця, яка будується за правилами утворення текстів закріпленими в загальній системі мови з інваріантним характером узуальної моделі текстів гнучкого типу, котра є аналогом та результатом процесу мовленнєвої діяльності фахівців певної сфери. Цей тип текстів можна характеризувати як певну функціональну систему з притаманною їй сукупністю елементів лексико-синтаксичної та стилістичної організації, які потребують детального вивчення, оскільки саме вони забезпечують функціональну спрямованість текстів на виконання комунікативних завдань та трансферу інформації.

Дослідження мовних та стильових особливостей науково-технічного тексту є вагомим і актуальним у сучасному світі з високим рівнем виробничих тех-

нологій, що неминуче супроводжується розвитком фахової мови, створенням нової термінології та формуванням відповідних рис стилю науково-технічного тексту, які визначають специфіку функціонального стилю тексту та формують його таксономічні характеристики. Поділяючи думку Г. Михеля, під стильовими рисами маємо на увазі характерні особливості тексту, що ґрунтуються на частотності, дистрибуції і сполученні елементів стилю та простежуються в синтагматичних зв'язках, тобто в сполученні й залежності мовних структур [5, с. 294]. Стильові риси, своєю чергою, формують стильову таксономію будь-якого тексту, у тому числі і науково-технічного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню науково-технічного тексту, його мовних одиниць та стилю присвячено чимало праць відо-